

Alida Perkov, *Utjecaj državnih institucija na preobrazbu istarskog gospodarstva - početci od 1850. do 1918.*, Državni arhiv u Pazinu; Visoka tehnička škola, Politehnički studij, Gradska knjižnica i čitaonica, Pula 2018., 312 str.

Autorica dr.sc. Alida Perkov izdala je 2018. godine, u suradnji s Visokom tehničkom školom, Politehničkim studijem i Gradskom knjižnicom i čitaonicom u Puli te Državnim arhivom u Pazinu knjigu naslova *Utjecaj državnih institucija na preobrazbu istarskog gospodarstva - početci od 1850. do 1918.* Djelo predstavlja prikaz gospodarskog stanja Istre i mjera središnje i lokalne vlasti u jednom od najprosperitetnijih razdoblja te tijekom Prvog svjetskog rata. Knjiga sadrži 312 stranica, tekst je popraćen ilustracijama, tabelama i grafičkim prikazima.

U brojnim poglavljima i potpoglavljima objašnjava se utjecaj austrougarskih institucija na gospodarski život i razvoj Istre u razdoblju urbanizacije i industrijalizacije odnosno od polovice 19. stoljeća do kraja Prvog svjetskog rata i propasti Austro-Ugarske Monarhije. U Uvodnom dijelu navode se vremenske i prostorne odrednice. Pregled započinje godinom 1850. koja označava prekretnicu u istarskom gospodarstvu radi osnivanja Trgovinsko-obrtničke komore Istre u Rovinju i, kako navodi autorica, početak industrijske podrške regionalnom gospodarstvu. Navedena komora je bila izravno podređena Ministarstvu gospodarstva što joj je pružilo određenu autonomiju.

Iako je pomoć pristizala od središnje vlasti, razvoju onovremenog istarskog gospodarstva svakako su pridonijele i lokalne inicijative. Autorica se posebno osvrnula na postojanje i djelovanje važnih gospodarskih i državnih institucija koje su imale značaj za istarsko područje. To su bile ranije navedena Trgovinsko-obrtnička komora, Istarski pokrajinski sabor, Institut za hipotekarni kredit, Institut za komunalni kredit, Istarska posujilnica, Institut za promociju malih industrija, Poljoprivredni institut te stručne škole.

Kao značajnu godinu za razvoj istarskog gospodarstva u navedenom razdoblju, autorica posebno ističe 1856. godinu kada je započela izgradnja Arsenala. Objlašavaju se zakonski i podzakonski akti koji su doveli do promjena u administrativnom smislu. Početak rata na području Istre označila je 1915. godina kada započinje najteže razdoblje za istarsko područje i gospodarstvo.

Drugo poglavlje naziva „Opća obilježja gospodarskog razvitka Markgrofovije Istre od 1850. do 1918.“ opisuje istarsko područje koje je kao dio takozvanog Austrijskog primorja egzistiralo unutar tadašnje Monarhije, najprije kao Istarsko okružje, a potom Markgrofovija Istra. Područje je u početku bilo jedno od najmanje razvijenih dijelova države, a otežavajuća okolnost je bila nejednaka razvijenost njenih krajeva gdje su zapadni predjeli s većinskim talijanskim stanovništvom bili razvijeniji od ostalih dijelova unutar kojih je živjelo većinsko slavensko, seosko stanovništvo. Glavne prepreke u

razvoju gospodarstva Istre bili su problemi poput nedostatka financijskih sredstava i ulaganja, nedostatak vodoopskrbe, siromašno tlo i slično.

Ipak, Istra je u kasnijim godinama postala zona strateških i vojnih interesa vlasti i time je postala dio razvojnih planova, a Pula je promatrana kao buduća vojna luka Monarhije na Jadranu. Stoga od polovice 19. stoljeća Istra proživljava najbrži gospodarski razvoj te dolazi do razvitka novih djelatnosti poput brodogradnje, građevinarstva, razvoja željeznice, trgovine, turizma i ostalih djelatnosti. Posebno je bilo važno što se radilo na razvoju istarske prometne infrastrukture.

U poglavlju „Institucije i njihova podrška gospodarskome životu Istre“ analizira se značaj osnivanja i postojanja političkih, gospodarskih, financijskih i obrazovnih institucija te njihova podrška pri razvoju gospodarstva u Istri. Prikaz započinje zadiranjem u stariju gospodarsku povijest Istre prilikom čega se opisuje stanje u istarskom gospodarstvu i društvenom životu tijekom mletačke vlasti. Život su uvelike otežavali brojni feudalni i fiskalni nameti, gospodarska stagnacija i opće siromaštvo te mnogobrojni sukobi među podijeljenim istarskim posjedima u vlasništvu mletačke i austrijske države do kraja 18. stoljeća. Idućih godina izmjenjuju se austrijska i francuska vlast. Autorica posebno naznačava kako se prije polovice 19. stoljeća ne može govoriti o sustavnom utjecaju državnih institucija na poboljšanje gospodarskih prilika Istre.

Autorica stvara mnoga potpoglavlja koja posvećuje svim institucijama koje su dale svoj doprinos istarskom gospodarskom razvoju te se u djelu progovara o Ustavotvornoj skupštini koja je ukinula kmetstvo, zatim Carevinskom vijeću, regionalnim institucijama u Markgrofoviji Istra poput Zemaljskog sabora, Pokrajinskog sabora, Kotarskih komisija zemljišnog rasterećenja, Ravnateljstvu zaklade za rasterećenje zemlje, Namjesništvu za Primorje u Trstu, Pomorskoj upravi u Trstu te kotarskim uredima, političko-šumarskim organima, zemaljsko financijskoj direkciji u Trstu, carsko-kraljevskoj upravi zemljorasteretnog fonda za Trst i Istru te općinama kao važnim čimbenicima za lokalne gospodarske aktivnosti.

Autorica je prvo potpoglavlje posvetila gospodarskim institucijama koje su mnogo utjecale na razvoj istarskog gospodarstva poput Tršćanske banke, Trgovinsko-obrtničke komore, Istarske komore, a u kasnijim godinama i Institut za promicanje malih i srednjih poduzeća za Trst i Istru, Konzorcij industrijalaca, Komisija za državnu pripomoć te financijske institucije poput najstarijih bratovština, Istarske posujilnice i Instituta za hipotekarni i komunalni kredit. Osnivanje navedenih institucija je bilo značajno za povećanje kapitala te pomoć prilikom financijskih teškoća i dugova seoskog stanovništva nakon velikih gospodarskih i društvenih promjena koje su uslijedile ukidanjem kmetstva.

Nadalje, obrazovne institucije kao što su stručne škole i znanstvene institucije svakako su dale svoj doprinos u razvoju istarskog gospodarstva. Prema vrstama stručnim školama mogle su se isčitati osnovne gospodarske

grane koje su bile raširene u Istri u navedenom razdoblju. Najvažnije djelatnosti su bile poljoprivreda, industrija, pomorstvo i u Istri su upravo osnivane škole tih usmjerenja. Autorica kao posebnost ističe postojanje Zoološke stanice berlinskog akvarija u Rovinju te Hidrografski zavod austrijske ratne mornarice u Puli. Njihovo postojanje označavalo je potporu obrazovnog sustava za gospodarski sektor.

U posljednjem poglavlju knjige „Koherentnost institucijskih odredbi i gospodarskih djelatnosti od 1850. do 1918.“ autorica se osvrće na nastajanje zakonske regulative koja je utjecala na gospodarstvo Istre u razdoblju druge austrijske uprave. Svakako jedna od najvažnijih odluka je bilo ukidanje kmetstva što je potaknulo porast životnog standarda seoskog stanovništva i njihovo uključivanje u proizvodnju. Uz to, istražuje odnos svih najvažnijih upravnih, gospodarskih te stručno-znanstvenih institucija i poljoprivrede (vinarstvo, vinogradarstvo, maslinarstvo, ribarstvo, svilarstvo), industrije i rudarstva (brodogradnja, duhanska industrija, solane, ugljenokopi), komunalne infrastrukture, prometa (tu se ubraja i turizam), trgovine te piše o različitim onovremenim načinima promoviranja istarskog gospodarstva, kao primjerice kroz tradicionalno mjesto trgovanja odnosno samanj.

Zaključno možemo istaknuti da je riječ o vrlo vrijednom znanstvenom djelu u kojem je predstavljen sustavan i temeljit pregled gospodarskog rasta i razvoja Istre u drugoj polovici 19. i prvim desetljećima 20. stoljeća te je naglašena važnost uključivanja i suradnje državnih institucija s gospodarskim sektorom na području Istre. Obrađeno razdoblje bilo je prekretnica i temelj daljnjeg razvoja raznih gospodarskih grana u Istri, a razumijevanje njegovih etapa važno je za razumijevanje istarske gospodarske povijesti u 20. stoljeću sve do današnjosti.

Autorica detaljno, jasno i zanimljivo iznosi rezultate istraživanja. Vrijednost djela je neupitna i može služiti kao vrlo korisno vrelo za povjesničare i istraživače istarske ekonomske povijesti, ali i sve znatiželjnike koji nastoje dobiti uvid u razdoblje koje je determiniralo budući gospodarski smjer Istre.

Jelena BARIĆ